

Høringsinnspill

# Regional plan for verdiskaping og kompetanse

Bergen Næringsråd takker for muligheten til å gi innspill til Regional plan for verdiskaping og kompetanse. Vi støtter hovedretningen i planen. Vestland har sterke eksportnæringer, betydelige naturressurser og solide kunnskaps- og kompetansemiljøer. Samtidig utfordres regionen av knapphet på kraft og nett, mangel på kompetanse, demografiske endringer og sterkere internasjonal konkurranse.

Vår hovedinnvending er at planen er tydeligere på hva Vestland ønsker å oppnå, enn på hvordan det skal gjennomføres, hvem som har ansvaret, når resultatene skal komme og hvordan de skal måles. Planen inneholder seks mål og 20 strategier. Mange formuleringer handler om å «styrke», «stimulere», «bidra til» og «legge til rette for». Uten tydelige prioriteringer og mekanismer for gjennomføring er det en risiko for at planen blir mer ambisjon enn handling.

Vi tillater oss derfor å påpeke følgende forslag til styrking og tydeliggjøring av planens mål:

## 1. Gjør handlingsprogrammet forpliktende

Handlingsprogrammet bør knytte hver prioritering til konkrete tiltak og ansvarlige aktører.

Disse bør også ha et forventet resultat med en årlig status oppdatering for nødvendige justeringer.

Dagens «Årsplan for bærekraftig verdiskaping for 2026» har allerede en mer operativ struktur med tiltak, ansvar, oppstart, varighet og status. Den nye planen bør bygge videre på dette.

Det bør også prioriteres tydeligere mellom planens mange mål og strategier. Når alt er like viktig, øker risikoen for spredt innsats og svak effekt. Vi anbefaler at noen få hovedsatsinger gis særskilt prioritet de neste fire årene.

## 2. Styrk Vestlandets internasjonale konkurransekraft

Vestland er en av Norges viktigste eksportregioner. Likevel behandles eksport i stor grad som et spørsmål om hva vi produserer og hvordan produksjonen skal omstilles, og i mindre grad om vilkårene for å lykkes internasjonalt.

Strategi 3.2 slår fast at «systemet for eksport og internasjonalisering skal bli styrka», uten å konkretisere hva det innebærer.

For eksportbedriftene handler konkurransekraft blant annet om markedsadgang, EØS- og EU-regelverk. I tillegg er det avgjørende å sikre tilgang til globale verdikjeder, slik at både handelshindre og internasjonale standarder, eksportfinansiering og garantiordninger bør adresseres sterkere.

Handlingsprogrammet bør spesifisere konkrete tiltak for eksport og internasjonalisering, med ansvar og tidsplan.

Vestland fylkeskommune bør også tydeliggjøre hvordan den vil bruke sin påvirkningskraft overfor nasjonale myndigheter og gjennom europeiske nettverk når rammevilkår truer eksportnæringenes konkurransekraft.

Små og mellomstore bedrifter som vil inn i nye markeder, bør få en tydeligere plass i planen og bedre kobling til kompetanse, nettverk og virkemiddelapparat.

Konkurranssekraft må måles.

Mål 1 har som ambisjon et «lågutsleppssamfunn med auka konkurransekraft». I strategiene får utslippsreduksjon og omstilling konkret innhold, mens konkurransekraften i mindre grad gjør det. Det bør derfor utvikles indikatorer for blant annet verdiskaping og produktivitet, eksportutvikling, investeringer og antall bedrifter som skalerer internasjonalt.

Klima- og omstillingspolitikken må ses i sammenheng med evnen til å beholde produksjon, arbeidsplasser, hovedkontor, kompetansemiljøer og eksport i Vestland.

### **3. Kraft og nett: Næringslivet trenger kapasitet og forutsigbarhet**

Planen identifiserer kraft og nett som sentrale rammebetingelser. Det er positivt.

Utfordringen er at oppfølgingen blir for lite konkret. Planen omtaler blant annet videreutvikling av kraftnettet og muligheten for et regionalt kraftforum. Bedriftenes primære behov er imidlertid ikke flere arenaer for diskusjon. Næringslivet trenger kapasitet og forutsigbarhet.

Nettkapasitet og energikostnader er avgjørende for investeringsbeslutninger. Handlingsprogrammet bør derfor inneholde konkrete mål, tidsfrister og ansvar knyttet til kraft- og nettoutvikling.

Der fylkeskommunen ikke selv har myndighet, må planen beskrive hvordan Vestlandets behov skal fremmes overfor nasjonale myndigheter og andre relevante aktører.

### **4. Arbeidslivets kompetansebehov må føre til faktisk dimensjonering**

Planen legger stor vekt på å kartlegge arbeidslivets kompetansebehov. Det støtter Bergen Næringsråd. Men å kartlegge behov er ikke det samme som å dimensjonere etter dem.

Det er heller ikke tilstrekkelig å beskrive et kompetansetilbud som arbeidslivsrelevant dersom arbeidslivet selv ikke har en tydelig rolle i utviklingen av tilbudet.

Det er et paradoks at mål 4 legger vekt på et fleksibelt kompetansetilbud tilpasset behovene i arbeidslivet, samtidig som bedrifter, næringsaktører og næringsorganisasjoner ikke fremgår som tydelig sentral aktør i dette arbeidet.

Skal utdannings- og kompetansetilbudet svare på reelle behov, må de som etterspør, ansetter og anvender kompetansen, ha en definert rolle i å både identifisere dagens og framtidens kompetansebehov, men også beskrive hvilke fagområder og kvalifikasjoner det er mangel på.

Det private næringslivet bør bidra til prioritering og dimensjoner av både utdanningstilbud og relevante etter- og videreutdanningstilbud.

Strategi 4.2 legger opp til å bruke data, statistikk og forskning for å avdekke ubalanse mellom tilbud og etterspørsel. Dette er et viktig kunnskapsgrunnlag, men må suppleres med systematisk dialog med virksomhetene som faktisk skal rekruttere kompetansen.

Det avgjørende er hva som skjer når ubalansen er dokumentert.

Det bør derfor etableres en årlig dimensjoneringsprosess som kobler arbeidslivets dokumenterte og forventede behov mye tettere opp imot utdanningskapasitet, beslutninger om studieplasser, klasser, linjer og læreplasser enn det som er tilfelle i dagens ordning.

Mål 1 peker blant annet ut energi, marine næringer, prosessindustri og maritim transport som prioriterte verdikjeder. Disse prioriteringene må kobles tydelig til kompetansetiltakene i mål 4 og 5. Det bør årlig dokumenteres om utdanningstilbudet faktisk samsvarer med kompetansebehovet i de prioriterte næringene. Dimensjoneringen bør i større grad enn i dag skille mellom de akutte behovene i

0-2 års perspektiv, de strukturelle behovene i 3-5 års perspektiv og de mer strategisk kompetansebyggende behovene som vil være over et mye lenger perspektiv.

Det tar tid å utvikle fagmiljøer, lærekrefter og forskningsbaserte utdanninger. Utdanningssystemet kan derfor ikke bare reagere på dagens konjunkturer.

Planen bør også identifisere fagområder med dokumentert under- eller overkapasitet, slik at prioriteringene blir konkrete.

Dimensjonering av høyere utdanning avgjøres i stor grad nasjonalt. Gode regionale analyser har liten verdi dersom de ikke påvirker beslutningene om studieplasser.

Planen bør derfor beskrive hvordan Vestland skal påvirke nasjonale myndigheter når dokumenterte regionale behov tilsier økt eller endret utdanningskapasitet.

## **5. Utdanningsløp og fullføring må utvikles sammen med arbeidslivet**

I mål 5 får bedriftene en tydeligere rolle gjennom blant annet læreplasser, praksis og andre tiltak som skal bidra til at flere fullfører utdanningsløpet og får en god overgang til arbeidslivet.

Det er positivt. Samtidig må det være sammenheng mellom den rollen næringslivet får i mål 5 og medvirkningen i mål 4.

Det er lite realistisk å forvente at bedriftene skal ta et større ansvar for gjennomføring av utdanningsløp dersom de ikke samtidig har hatt reell mulighet til å påvirke hvilke utdanninger som tilbys, hvordan de dimensjoneres og hvilken kompetanse de skal gi.

Bedriftenes medvirkning bør derfor ikke først begynne når eleven eller studenten trenger en læreplass eller praksisplass. Arbeidslivet må involveres gjennom hele kompetansekjeden gjennom behovskartlegging, dimensjonering, utdanning, praksis / læreplass og fullføring også videre i overgangen til arbeid.

Slik kan virksomhetene både bidra til at utdanningene blir relevante og ta et større medansvar for at elever og studenter fullfører og kommer inn i arbeidslivet.

Handlingsprogrammet bør derfor sette konkrete mål for blant annet læreplasskapasitet i prioriterte næringer, praksisplasser, traineeordninger og kombinasjoner av arbeid og utdanning.

Læreplasser og praksisarenaer må inngå i den samlede dimensjoneringen av regionens kompetansekapasitet, ikke bare omtales som samarbeidsaktiviteter.

## **6. Etter- og videreutdanning må tilpasses et arbeidsliv i endring**

Rask teknologisk omstilling gjør at fremtidens kompetansebehov ikke kan løses gjennom nye studenter alene. Etter- og videreutdanning må derfor være en integrert del av kompetansesystemet. Det bør legges større vekt på korte og modulbaserte utdanninger, tilbud som kan kombineres med arbeid og mikroemner som kan bygges til større kvalifikasjoner.

Tilbudet må også ta hensyn til rask utvikling av tilbud når nye behov oppstår.

Fleksibilitet må samtidig ikke bli synonymt med digitalisering. Digitale og hybride tilbud bør brukes der de øker kvalitet, tilgjengelighet eller kapasitet – ikke først og fremst fordi de er billigere.

## **7. Vestland må utvikle, tiltrekke og beholde kompetanse**

Planen legger stor vekt på utdanning, inkludering og bedre bruk av eksisterende arbeidskraft. Det er viktig, men ikke tilstrekkelig.

Med demografiske utfordringer og mangel på arbeidskraft kan ikke Vestland utdanne og inkludere seg ut av hele problemet. Talentattraksjon bør være et regionalt utviklingsmål.

Både Bergen Næringsråd og Næringsalliansen pekte på dette i sitt høringsinnspill til «Berekraftig verdiskaping Regional plan for innovasjon og næringsutvikling 2021-2033» og opplever ikke at dette er tilstrekkelig hensyntatt i handlingsprogrammet.

Det bør arbeides systematisk med å beholde studenter etter endt utdanning, å aktivt jobbe for å tiltrekke nasjonal og internasjonal spisskompetanse samt gjøre det enklere for internasjonale arbeidstakere og familier å etablere seg i Vestland.

Attraktivitet er også kompetansepolitikk, og en relevant indikator er hvor stor andel av kandidatene som arbeider i Vestland ett, tre og fem år etter fullført utdanning.

Muligheten til å tiltrekke og beholde kompetanse avgjøres ikke bare av utdanning og arbeidsplasser.

Bolig, kollektivtransport, studentmiljø, barnehager, partnerens jobbmuligheter, kulturtilbud og størrelsen på arbeidsmarkedet påvirker hvor folk velger å bo og arbeide.

Selv om flere av disse områdene håndteres i andre regionale planer, må sammenhengen synliggjøres.

Attraktive bo-, studie- og arbeidsmarkedsregioner bør være et tydelig koblingspunkt mellom planene.

Kompetansepolitikk handler ikke bare om hvor mange vi utdanner, men om hvor kompetansen faktisk ender opp.

## **8. Mål fra start – og følg resultatene over tid**

Planen legger opp til at indikatorene skal videreutvikles over tid. Bergen Næringsråd mener sentrale indikatorer bør være på plass tidlig, slik at både utgangspunkt og utvikling kan måles.

Dette gjelder særlig for arbeidslivets dokumenterte kompetansebehov, men også en dokumentert god overgang til arbeidslivet, i tillegg til andelen kandidater som blir værende i Vestland.

Uten tydelige indikatorer blir det vanskelig å vite om tiltakene virker og å justere kursen underveis.

## **Oppsummering**

Bergen Næringsråd mener planen peker i riktig retning, men trenger sterkere gjennomføringskraft.

Vi vil særlig fremheve fem grep:

1. Gjør handlingsprogrammet målbart og forpliktende: Tiltak må ha ansvar, tidsfrister, ressursbehov og målbare resultater.
2. Gjør internasjonal konkurransekraft og eksport til en tydelig strategisk prioritet: Markedsadgang og konkurransedyktige rammevilkår er avgjørende for Vestlands eksportnæringer.
3. Gjør det å tiltrekke og beholde kompetanse til et strategisk mål: Vestland må ikke bare utdanne kompetanse, men sørge for at den blir værende og suppleres utenfra.
4. Gi arbeidslivet en tydelig rolle i kartlegging, dimensjonering og gjennomføring av utdanningstilbudene: Dokumenterte behov må få konsekvenser for studieplasser, linjer og læreplasser. Bedriftene og deres organisasjoner må involveres både når behovene defineres og når utdanningsløpene skal gjennomføres.
5. Se kraft, nett, areal, kapital og kompetanse i sammenheng: Dette er gjensidig avhengige rammebetingelser for investeringer og verdiskaping.

Vestland har store fortrinn. Skal de utnyttes, trenger regionen en plan som ikke bare peker ut retningen, men som prioriterer, gjennomfører og måler resultatene.